

DESEMNAREA PERSOANEI PRIN ZONIME

Tatiana SOLODCAIA, *studentă,**Facultatea de Litere,**Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*Conducător științific: **Liuba RAZMERIȚA**, *lector sup. univ.*

Résumé: *Les langues roumaine et russe ont „un riche trésor phraséologique”. Une bonne partie forment des expressions qui contiennent des noms des animaux. Acela explique le fait que l’homme a eu une liaison spéciale avec le monde animal. Il en les observant. D’ici l’apparition des certaines comparaisons et, en même temps la naissance des expressions phraséologique.*

Mots-clés: *expression phraséologique, parémie, zoonime.*

Wilhelm von Humboldt numea limba „spirit al națiunii”. Potrivit opiniei filosofului limba este oglinda culturii, în care se reflectă nu doar viața omului și modul lui de trai, ci și înțelegerea pe care o are el despre viață. După E. Coșeriu, limbajul este, pe de o parte, baza culturii, a întregii culturi și, pe de altă parte, este o formă a culturii [...]. Esența unei culturi este fixată și sintetizată în limbă sub formă de frazeologisme, paremii (expresii stabile), în măsura în care acestea din urmă acumulează informații de-a lungul timpului. Expresiile fixe sunt încrustate atât în realii care oglindesc experiența socio-culturală a unui popor, cât și în limbă, ce captează și redă modul de a gândi al poporului.

Cultura străină este obiect de cercetare a călătorilor, scriitorilor, istoricilor, lingviștilor etc. În esența (pe baza) remarcărilor cercetătorilor sunt plăsmuite imagini stabile – stereotipi. Stereotipii identifică temeiul pe care se constituie mentalitatea poporului. Studiul culturii străine este un aspect important al unei tinere științe, precum ar fi *imagologia*. Relevanța cercetării imagologiei constă în ideea că este o nouă direcție în lingvistică legată de necesitatea de a dezvolta relații interculturale între reprezentanții mai multor națiuni.

Cuvântul *imagologie* vine din limba latină *imago* ceea ce înseamnă „pictură, imagine, reflexie”. *Imagologia* capătă cunoștințele din istorie, culturologie, etnografie, etnologie, lingvistică etc. Rădăcinile științei trebuie căutate în literatura comparativă

franceză din anii 1950 a secolului XX. La baza imagologiei au stat savanții francezi, profesorii din Universitatea Sorbona Jean Marie Carre și Marius-Francois Giyara [...].

Utilizat mai întâi în psihologie, preluat ulterior în istorie, etnologie, literatură comparată, lingvistică, termenul *imagologie* emerge domeniului care studiază *imaginea și reprezentarea celuilalt*.

Imagologia se ocupă cu studiul manierei în care ne privim între noi. În sensul restrâns, tradițional al termenului, este vorba de felul în care se reprezintă popoarele / grupurile sociale unele pe altele (heteroimagini) sau despre imaginea pe care și-au construit-o despre sine (autoimagini) [...].

Principiul fundamental pentru imagologie este opoziția „al meu – celălalt”. Opoziția binară „al meu – celălalt” alcătuiește temeiul imagologiei, tot ce este „al meu” este drag și servește ca punct de plecare în percepere și apreciere pe „celălalt”, „străin”. Principiul imagologiei se găsește reflectat și în limbă, în înțelepciune populară: *decât în țară străină, cu pită și cu slănină, mai bine în satul tău, cu mălaiu cât de rău / сою сухарь лучше чужих пирогов*.

În prezenta lucrare, luând în considerație clasificarea unităților frazeologice a lingvistului N. Șanski, noțiunea de frazeologie o înțelegem în sens larg, deci includem: locuțiuni, proverbe și zicale, numite de către N. Șanski expresii frazeologice [9, p. 12].

În cele ce urmează, oferim o privire de ansamblu asupra metaforelor și expresiilor frazeologice ce au în structura lor denumiri de animale, excerptate din dicționare de denumiri stereotipe ale omului², dicționare de metafore, dicționare frazeologice și dicționare explicative.

Scopul cercetării noastre este de a prezenta studiu comparativ al numelor metaforice și al expresiilor frazeologice în limbile română și rusă care ne permit să schițăm o imagine completă a omului în viziunea reprezentanților ambelor culturi.

Limbile română și rusă au un „bogat tezaur frazeologic”, o bună parte din care alcătuiesc expresiile stabile în structura cărora intră nume de animale. Aceasta se explică prin faptul că omul totdeauna a fost înconjurat de animale, urmărea cum se mișcau, ce zgomote scoteau. Acest fapt a provocat motivul apariției comparației prescurtate și totodată, ivirea expresiilor frazeologice. Pertinența cercetării expresiilor menționate este justificată prin aceea că, din cele mai vechi timpuri, în conștiința umană evolua o imagine asociativă a caracterului omului și a animalului. Observând obiceiurile animalelor, omul le compara cu ale sale, cu realitatea sa înconjurătoare, astfel, frazeologismele ce au nume de animale în componența lor se deosebesc prin expresivitate și afectivitate.

La momentul actual în lingvistică nu există o abordare monolitică pentru a expune baza terminologică și structura semantică a cuvintelor-denumiri pentru animalele. Pentru a le numi în sens larg este aplicat termenul *zoonim*. În sens restrâns, zoonimul este nume propriu, poreclă. De-a lungul circa a două ultime dece-

² ТОКАРЕВ, Г. В. *Словарь стереотипных названий русского человека*, Москва: Флинта, 2014.

nii un ansamblu de lucrări lingvistice au fost dedicate studiului de denumiri de animale în sens figurat, metaforic. Atât în limba română, cât și în limba rusă lexeme animalice, deseori, sunt expuse metaforizării (comparației subînțelese), și anume procesului de atribuire a unei valori de sens figurat prin substituirea cuvântului obiect de comparație cu cuvântul-imagie. Pentru a desemna metafora precizată este pus în practică termenul **zoometaforă** și **zoomorfism** [7, p. 159]

În demersul nostru, ne vom opri la noțiunile de zoometaforă și zoomorfism, considerându-le constituențe ale terminologiei de bază a lucrării de față, pentru indicarea cuvintelor și expresiilor ce alcătuiesc imaginea metaforică a omului.

- 1) **Zoometafora** este formată dintr-un singur cuvânt care denumește reprezentății lumii animalice: *păun* (fig., fam.) om mândru și trufas; *pește* (fig., fam.) bărbat întreținut de o femeie; *немух* (перен., разг.) задира, забияка; *жаба* (перен., разг.) злая баба.
- 2) **Zoomorfismul** în structura sa conține expresie stabilă: *e cât un țânțar și se crede armăsar* (om cu atitudine de mândrie disprețuitoare); *umblă ca motanul cu slănină* (omul care este scrupulos în efectuarea unei munci); *за собакой палка не пропадет* (omul care nu uită supărare); *баранья голова* (om prost).

Ținând cont de observațiile noastre în urma studiului a noțiunii de zoometaforă am depistat o legătură strânsă a acesteia cu imaginile animalelor universale pentru poporul român și rus. Astfel, remarcăm că în structura imaginilor respective în limbile comparate putem constata:

1. **Zoometafore cu imagini animalice total echivalente:** *șarpe / змея* (om rău, insinuant); *urs / медведь* (om greoi, ursuz); *vulpe / лиса* (persoană vicleană); *măgar / осёл* (om prost, încăpățânat); *papagal / попугай* (persoana care repetă mecanic părerile sau cuvintele altuia); *mămuț / обезьяна* (persoană foarte urâtă sau care obișnuiește să imite pe alții).
2. **Zoometafore cu imagini animalice neechivalente:** *bivol* (om gras, mătăhălos) / *бык* (bărbat zdravăn); *oaie* – ((în limbaj bisericesc) om credincios) / *овца* (persoană fără caracter); *țap* (persoană asupra căreia se aruncă vina pentru greșelile altora) / *козел* (bărbat lasciv); *caragață, coșofană* (femeie vorbăreață) / *șoroca* (femeia care acordă atenție la tot ce strălucește); *tigroaică* (om energetic, impulsiv, crud) / *тигрица* (femeia care-și ocrotește copilul); *gâscă* – femeie credulă și proastă / *гусь* (persoană dubioasă, fără încredere); *cioară* (om brunet) / *ворона* (om gură-cască); *bufniță* (femeie urâtă și rea) / *сова* (persoană înțeleaptă); *lup* (om hrăpăreț și crud) / *волк* (om ursuz, singuratic); *cloșcă* (femeie leneșă) / *курица* (femeie proastă); *scroafă* (femeie fără caracter) / *свинья* (persoană neglijentă); *motan* (persoana ipocrită) / *кот* (bărbat libidinos).
3. **Zoometafore cu imagini animalice specifice poporului român:** *cal* (femeie înaltă și mătăhăloasă); *mățigă* (om slab, prăpădit); *câine* (om rău, hain); *cățel* (om lingușitor și fără scrupule); *căprioară* (o fată sprintenă și frumoasă); *ciută* (o fată tânără cu mișcări vioaie și pline de eleganță); *veveriță* (o fată vioaie și zglobie); *pește* (bărbat întreținut de o femeie).
4. **Zoometafore cu imagini animalice specifice poporului rus:** *babochka* (lipsit de griji); *наук* (persoana care se pretează la abuzuri, înșelătorii); *корова* (femeie

grasă, neîndemânică); *ягненок* (om blând, pașnic); *индюк* (om îngâmfat).

În limba română și limba rusă sunt prezente varii unități frazeologice zoomorfice cu funcție descriptivă întemeiată pe asociații cu un animal, imaginea căruia devine simbol, de exemplu, al frumuseții: *a fi frumos ca un păun* sau al urâtului: *поставить тя, да воробьеѳ пугать*; al înțelepciunii: *înțelepciune de șarpe*, *змеиная мудрость* sau al stupidității: *s-a dus bou și s-a întors vacă*, *смотреть как баран на новые ворота* etc.

În acest context, se impune următoarea clasificare [7, p. 171]:

I. Zoomorfisme cu

▪ caracteristici fizico-fiziologice:

- **înfățișare:** *fai cu gâscă-n barbă* (om cu păr cărunt) / *гусиные лапки* (cu riduri);
- **anatomie:** *până la genunchii broaștei* / *станет на полено – свинье по колено* (om de statură mică);
- **fiziologie:** *a avea o foame de lup* / *волчий аппетит*; *îi joacă șoarecii în pântece* (despre om flămând), *заморить червячка* (care a înlăturat foamea);

▪ caracteristici funcționale:

- ✓ **mers:** *a merge ca melcul* / *черепашиим ходом* (lent), *ходить как сонная муха*; *a umbla ca o rață* (a merge cu mersul legănat, greoi) / *шагать уткой* (a merge fără grabă, leneș);
- ✓ **voce:** *rage ca un bou* (a țipa, a răcni, a zbiera, a urla), *ржать как лошадь* (a râde tare).

II. Zoomorfe cu caracteristici intelectuale:

- **stupiditate:** *сар de bou*, *баранья голова*; *avea minte de vrăbie*, *иметь куриные мозги*; *s-a dus bou și s-a întors vacă* (se spune despre un om care a plecat să se instruiască sau să se lămurească într-o problemă și s-a întors mai puțin instruit și mai puțin lămurit decât plecase), *разбираться как свинья в апельсинах* (a nu fi instruit, a ne se pricepe), *a se uita ca măța-n calendar*, *смотреть как баран на воду* (fără a înțelege ceva);
- **intelență:** *nu mai bea măța oțet*, *стреляного воробья не проведешь*.

III. Zoomorfe cu caracteristici morale:

- **blândețe / răutate:** *blând ca un mieluş*, *мухи не обидит* / *a fi coada de câine*, *за собакой палка не пропадет*, *a înțera ca viesrea*, *безгогая корова – хоть шишкою, да боднет*;
- **zgârcenie, invidie și minciună:** *musca pentru puțină dulceață își răpune viață*, *конь тощой, да хозяин скупой*; *гăina vecinului totdeauna-i curcă*, *хороша рыба на чужом блюде*; *a umbla cu măța în sac*, *свинью за бобра продали*;
- **prietenie și unitate / ipocrizie și viclenie:** *calul bun se cunoaște în mers*, *отул bun se cunoaște în prietenie*, *конь познается при горе*, *а друг - при беде*; *boii uniți la pășune*, *lupul nu roate răpune*, *дружные сороки орла*

заклюют / pe dinafară miel se vede, pe dinăuntru lup întreg, прост, как свинья, а лукав, как змея; lup în piele de oaie, волк в овечьей шкуре;

- **curaj și fermitate / frică:** un șobolan încolțit îndrăznește să muște pisica, и петух на своем пепелище бьет; a lua taurul de coarne, братъ быка за рога / a fi cu pielea de iepure în spate, пуганный заяц и пенька боится; curaj de cursă beata, плохого волка и телята лжгут;
- **harnicie / lene:** pasărea care se trezește devreme prinde răta, муравей не велик, а горы копает; la muncare lup și la treaba iepure, кляча воду возит, а козел бородкой потряхивает;
- **inutilitatea și amânarea acțiunii:** a căuta potcoave de cai morți, на собаках шерсть бьет, bun de lapte ca iepure, как от козла молока; când va prinde mâța pește, когда рыба запоем и рак на горе свистнет;
- **noroc / ghinion:** a i se oua găina în caciulă, кому живется, у того и петух несется / a se băga ca musca în lapte, чужие петухи поют, а на наших тупун напал.

IV. Zoomorfe cu caracteristici de stări afective:

- **privire ostilă:** a se uita ca un lup, волком смотреть;
- **supărare:** cât de blând să fie motanul, tot zgârie când se mânie, сердит, что не тем боком корова почесалась;
- **furie:** a asmuți câinii (asupra cuiva), снустить собак;
- **liniște / agitație:** capul măgarului nu albește niciodată / словно блоха укусила.

Bibliografie:

1. BOTEZATU, Grigore. *Dicționar de proverbe și zicători românești*. București: Ed. Litera Internațional, 2001. 268 p. ISBN 973-99869-2-7
2. COLȚUN, Gheorghe. *Dicționar frazeologic român-rus*. Chișinău: Ed. ARC, 1996. 397 p. ISBN 9975-61-006-4
3. *Dicționar explicativ al limbii române*. ediția a II-a revăzută și adăugită, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan - Alexandru Rosetti”. Ed. Univers Enciclopedic, 2009.
4. SLAVE, Elena. *Metafora în limba română. Comentarii și aplicații*. București: Ed. Științifică, 1991. 305 p. ISBN 973-44-0047-9
5. ДАЛЬ, В. И. *Пословицы русского народа*. Москва: Дрофа 2009. 816 с. ISBN 978-5-9576-0391-7
6. ДАЛЬ, В.И. *Толковый словарь живого великорусского языка: в 4 томах*, Москва: Прогресс, 1994, том 2. 807 с.
7. КАТЕРМИНА, В. В. *Номинации человека. Национально-культурный аспект*. Москва: Флинта, 2016. 220с. ISBN 978-5-9765-2475-0
8. МОЛОТКОВ, А.И. *Фразеологический словарь русского языка*. Москва: Советская энциклопедия, 1968. 543 с.
9. СОКАРЕВ, Г. В. *Словарь стереотипных названий русского человека*. Москва: Флинта, 2014. 126 с. ISBN 978-5-9765-1928-2
10. ШАНСКИЙ, Н. М. *Фразеология современного русского языка*. Москва: Либроком, 2012. 272 с. ISBN 978-5-397-02318-4.